

PINIGINIŲ VIENETŲ PAVADINIMŲ ATRANKOS *BENDRINĖS LIETUVIŲ* *KALBOS ŽODYNUI* KRITERIJAI¹

ESMINIAI ŽODŽIAI: piniginis vienetas, žodynas, žodžių atranka, norminimas, kirčiavimas, gramatinės formos.

ĮVADINĖS PASTABOS

Šiuo metu pasaulyje yra apie šimtas pačių įvairiausių valiutų. Vienos iš jų padeda užtikrinti pasaulinės ekonomikos funkcionavimą, lemia finansinį ir ekonominį stabilumą, kitos – pavienių valstybių valiutos, naudojamos mažesnės grupės žmonių.

XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje po politinių pertvarkų daugelio šalių piniginiai vienetai keitėsi. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir vėliau įstojus į Europos Sąjungą (toliau – ES) atsivėrė naujų perspektyvų ir galimybių. Į visus šiuos pokyčius būtina atsižvelgti pateikiant piniginių vienetų pavadinimus *Bendrinės lietuvių kalbos žodynui* (toliau – BŽ). Be to, reikėtų atidžiai peržiūrėti ir senųjų valiutų pavadinimus, nes jų dar gausu knygose, internete.

Šio straipsnio tikslas – aptarti piniginių vienetų pavadinimų atrankos kriterijus BŽ, apžvelgti kelių piniginių vienetų pavadinimų formų variaciją įvairiuose šaltiniuose.

PINIGINIŲ VIENETŲ PAVADINIMŲ SĄRAŠAI

Vieną iš pirmųjų bandymų Lietuvoje aprašyti įvairių šalių piniginių vienetų pavadinimus rasime *Rusiškai lietuviškame ekonomikos terminų žodyne* (1966).

¹ Už vertingas pastabas ir pagalbą autorė nuoširdžiai dėkoja dr. Daivai Murmulaitytei. Kartu su kolege rinkta medžiaga, analizuoti piniginių vienetų pavadinimai, jų atranka BŽ. Šiame *Kalbos kultūros* numeryje ta pačia tema išspausdintas dr. D. Murmulaitytės straipsnis „Semantinė piniginių vienetų pavadinimų struktūra“.

Jame pateikiami daugelio XX a. II pusėje naudotų piniginių vienetų pavadinimai. Pirmiausia pateikiamas piniginio vieneto pavadinimas rusų kalba, lietuviškas vertimas ir lietuviškai aprašoma, kur ši valiuta naudojama. P piniginių vienetų pavadinimai žodyne nekirčiuojami, pvz.: „**риал** rialis (1. Irako piniginio vieneto 1/5; 2. Irano piniginis vienetas = 100 dinarų; 3. Saudo Arabijos piniginis vienetas = 20 kioršų; 4. Jemeno piniginis vienetas)“ (RLETŽ 1966).

Piniginių vienetų pavadinimus nagrinėjo Kazimieras Eigiminas ir Kazimieras Gaivenis straipsnyje „Piniginių vienetų pavadinimai“ (1968: 65–69). Autoriai rašo apie piniginių vienetų pavadinimų transkribavimo, vertimo į lietuvių kalbą problemas. Pabrėžiama, kad tie valiutų pavadinimai įvairuoja. Šiame straipsnyje pateikiamos lentelės, kuriose surašyti įvairių šalių piniginių vienetų ir jų smulkesniųjų dalių (paprastai 1/100) pavadinimai. Visi pavadinimai sukirčiuoti, tačiau kirčiuotės nenurodomos. Straipsniu siekta parodyti, kaip įvairuoja kai kurios piniginių vienetų pavadinimų formos, ir pateikti to meto piniginių vienetų pavadinimų sąrašą, pvz.:

Airija	svāras	šilingas (20) ² peñsas (240) fārtingas (960)
Kinija	juānis	czyāo (mao) (10), fīnis

Antano Buračo *Pasaulio valiutų ir monetų žinyne (numizmatikos terminai, pinigų kodai, grynis)* (1999) pateikiami atskirų pasaulio šalių to meto ir buvę pagrindiniai ir smulkieji piniginių vienetų pavadinimai. Iš viso žinyne pateikta daugiau nei 1300 terminų. Jie sudėti abėcėlės tvarka, terminai sukirčiuoti, tačiau kirčiuotės nenurodomos. Pateikiamas termino atitikmuo anglų kalba ir nurodoma jo reikšmė ar reikšmės, pvz.:

stotinka	1. Stotinka, <i>pl.</i> -i 2. Stotin(ov)	1. Bulgarijos sm. moneta, lygi 1/100 levo; 2. Slovėnijos moneta, lygi 1/100 tolaro
----------	---	---

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (toliau – VLKK) Terminologijos pakomisė 2001 m. pabaigoje Muitinės departamento prašymu apsvarstė Pasaulio šalių ir teritorijų valiutų registre vartojamus valiutų pavadinimus. Pagal pakomisės pastabas pataisytas registras buvo patvirtintas tais pačiais

² „Kai smulkesnė pagrindinio piniginio vieneto dalis ne 1/100, tada skliaustuose nurodoma, kiek tų smulkesniųjų vienetų sudaro pagrindinį vienetą.“ (Eigiminas, Gaivenis 1968: 66).

metais, papildytas 2008 m. Valiutų, naudojamų deklaruojant prekes Lietuvos muitinei, sąrašė nurodomas oficialus šalies ar teritorijos pavadinimas (abėcėlės tvarka), valiutos pavadinimas ir kodas, pvz.:

Airija	Euras	EUR
Kinijos Liaudies Respublika	Ženminbi juanis	CNY

Kaip matyti, šiame sąrašė valiutų pavadinimai nekirčiuojami, nenurodomi smulkieji piniginiai vienetai. VLKK Konsultacijų banke rašoma, kad šiame sąrašė neatsižvelgta į kai kuriuos pakomisės siūlymus, pvz.: Latvijos valiutą vadinti *latu* (sąrašė – *Latvijos latas*), Lietuvos valiutą vadinti *litu* (sąrašė – *Lietuvos litas*). Pakomisė savo siūlymus argumentuoja, kad nėra daugiau šalių, turinčių *latus* ar *litus* (žr. VLKK KB).

Suvienodinti dažnai skirtingai sudaromus piniginių vienetų pavadinimų sąrašus ir praktinį jų vartojimą siekta internetiniame leidinyje *Europa. Institucijų leidinių rengimo vadovas* A5 priede (A5). Šiame sąrašė pateikiami trumpasis ir ilgasis šalies pavadinimai, nurodoma sostinė (administracinis centras), gyventojų, gyvenančių toje šalyje pavadinimas, iš šalies pavadinimo padarytas būdvardis (nurodantis požymį), tos šalies valiutos, jos ISO kodas bei smulkusis piniginis vienetas. Tai išsamus ir nuolat atnaujinamas valiutų sąrašas³. Juo siekama suvienodinti dažnai skirtingai sudaromus pavadinimų sąrašus ir praktinį jų vartojimą. Žodžiai sąrašė nekirčiuojami, pvz.:

Airija	Airija	IE	Dub-linas	airis, -ė	airiš-kas, -a	euro	EUR	centas
Kinija	Kinijos Liaudies Respublika	CN	Pekinas	kinas, -ė	kiniš-kas, -a	ženminbi juanis	CNY	dziao (10) fenas (100)

Visuose aptartuose piniginių vienetų pavadinimų sąrašuose duodamas tik piniginio vieneto pavadinimas (išskyrus Buračą [1999]), nėra iliustracinių sakinių. Kai kur valiutos pavadinimas kirčiuojamas, bet kirčiuotė nėra viename sąrašė nenurodoma. Pažymima, kad piniginių vienetų pavadinimų formos įvairuoja, mėginama jas vienodinti, tačiau ši problema yra išlikusi iki šių dienų. Per tą laiką daugelio šalių valiutos keitėsi, todėl ne visi šiuose sąrašuose esantys piniginių vienetų pavadinimai atitinka dabartinę vartoseną.

³ Straipsnyje pateikti pavyzdžiai šiame sąrašė atnaujinti 2013 07 25.

SIŪLOMI PINIGINIŲ VIENETŲ PAVADINIMŲ ATRANKOS KRITERIJAI BENDRINĖS LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNUI⁴

Rengiant BŽ „daug dėmesio skiriama žodžių atrankai ir reikšmių pateikimui“ (Lazauskaitė, Liutkevičienė 1998: 205). Į žodyną dedami tik taisyklingi ir dabartinėje vartosenoje vartojami žodžiai, todėl straipsnyje svarbu nustatyti aiškius leksinės semantinės piniginių vienetų pavadinimų grupės⁵ galimus atrankos kriterijus.

Dauguma piniginių vienetų atrankos kriterijų yra susiję su šalies pasirinkimu (*ES valstybė, buvusi Sovietų Sąjungos valstybė* ir t. t.). Pasitaiko nemažai atvejų, kai ta pati šalis atitinka ne vieną, o kelis kriterijus, pvz., *Rusija: ES gretima valstybė, buvusi Sovietų Sąjungos respublika* ir t. t. Tokiu atveju straipsnyje pateikiama ta pati informacija prie skirtingų kriterijų. Taip paprasčiau atrinkti piniginių vienetų pavadinimus BŽ. Prie įvairių kriterijų besikartojančios šalys rodo, kad jų piniginių vienetų pavadinimai ir dabartinėje vartosenoje gali būti labiau paplitę.

1. Europos Sąjungos šalių piniginių vienetų pavadinimai

2004 m. Lietuvai įstojus į ES, Lietuva tapo viena iš dvidešimt aštuonių Europos šalių sąjungos nare. Aštuoniolika ES šalių (Airija, Austrija, Belgija, Estija, Graikija, Italija, Ispanija, Kipras, Latvija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Vokietija) turi įsivedusios bendrą ES valiutą – eurą. Šešios šalys eurą įsivesti planuoja (Bulgarija, Čekija, Kroatija, Lenkija, Lietuva, Rumunija, Vengrija), o neplanuoja įsivesti Danija, Jungtinė Karalystė, Švedija. Į BŽ

⁴ Dr. D. Murmulaitytės, pasiūliusios imtis šios temos, nuomone, pirmiausia apsibrėžtina šalių, kurių piniginių vienetų pavadinimus reikėtų pateikti BŽ, grupė. Šalis galima būtų atrinkti pagal šiuos pagrindinius kriterijus: 1) ES šalis; 2) ES kaimynės, nepriklausančios ES; šalis, artimos ES šalims ar susijusios su jomis; 3) NVS (buv. sovietinės respublikos); 4) ekonomiškai stiprios valstybės (Kinija, Japonija, Amerika, Kanada, Izraelis...); 5) šalis, kur daug lietuvių emigrantų (Ispanija, Anglija, Brazilija...); 6) turizmo šalis (Turkija...). Nepamirštini Lietuvai svarbūs istoriniai pinigų pavadinimai (*graišis, skatikas* ir kt.). Vieną kitą pinigų pavadinimą BŽ reikėtų pateikti dėl to, kad jis yra ar gali būti painiojamas su panašiai skambančiu (plg. *erė* (Danija, Norvegija, Švedija) ir *eirė* (Islandija)), nors šalis, kurioje tas pinigas naudojamas, ir neatitinka minėtų kriterijų. Be abejonės, įtraukti į BŽ tam tikrą piniginių vienetų pavadinimą ar ne, turėtų lemti pakankamai dažna jo vartoseną. Retai vartojami žodžiai, net ir atitinkantys pasirinktus atrankos kriterijus, į BŽ nedėtini. Šiame straipsnyje remiamasi dr. D. Murmulaitytės pasiūlyta klasifikacija.

⁵ BŽ rašomas ir redaguojamas leksinėmis semantinėmis grupėmis (plačiau žr. Liutkevičienė 2006: 9, Liutkevičienė 2010: 141).

siūloma dėti ir iki euro buvusių pagrindinių piniginių vienetų pavadinimus ir jų smulkiuosius vienetus (papr. 1/100), pvz.: *Prancūzijos frankas* ir *santimas*, *Vokietijos markė* ir *pfeningas* ir t. t.⁶ ES šalių piniginių vienetų pavadinimai pateikiami pirmoje lentelėje⁷.

1 LENTELĖ. Europos Sąjungos šalių piniginių vienetų pavadinimai

Eil. nr.	Trumpasis šalies pavadinimas	Pagrindinis piniginis vienetas	Smulkusis piniginis vienetas	Pagrindinis piniginis vienetas (iki euro)	Smulkusis piniginis vienetas (iki euro)
1.	Airija	eūras (2)	ceñtas (2)	svāras (2)	peñsas (2)
2.	Austrija	eūras (2)	ceñtas (2)	šilingas (1)	grāšis (2)
3.	Belgija	eūras (2)	ceñtas (2)	frānkas (1)	santimas (2)
4.	Bulgarija	lėvas (2)	stotinka (1)		
5.	Čekija	kronà (2)	hāleris ⁸ (1)		
6.	Danija	kronà (2)	èrè (2)		
7.	Estija	eūras (2)	ceñtas (2)	kronà (2)	ceñtas (2)
8.	Graikija	eūras (2)	ceñtas (2)	drachmà (2)	leptà (2)
9.	Ispanija	eūras (2)	ceñtas (2)	pesetà (2)	sentimas (2)
10.	Italija	eūras (2)	ceñtas (2)	lirà (2)	čentėzimas (1)
11.	Jungtinė Karalystė	svāras (2) stėrlingų (1)	peñsas (2)		
12.	Kipras	eūras (2)	ceñtas (2)	svāras (2)	ceñtas (2)
13.	Kroatija	kunà (4)	lipà ⁹		

⁶ Rašant žodyninį straipsnį BŽ antraštiniu žodžiu galėtų būti nurodomas ne sudėtinis pavadinimas, o vienažodis pvz.: *markė* (ne *Vokietijos markė*), *krona* (ne *Danijos krona*) ir t. t. Piniginio vieneto pavadinimo apibrėžtyje būtų nurodoma, kur šis piniginis vienetas yra / buvo naudojamas ir pan. Rašant žodyninius straipsnius BŽ, sudėtinių pavadinimų vartose na galėtų atsispindėti iliustraciniuose sakiniuose.

⁷ Straipsnyje visi piniginių vienetų pavadinimai kirčiuojami, nurodoma kirčiuotė (jeigu kirčiavimo norma yra nustatyta). Lentelėse nurodytos šalys ir jų piniginių vienetų pavadinimai gali kartotis, jeigu tos šalies piniginis vienetas atitinka ne vieną, o kelis kriterijus.

⁸ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

⁹ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

Eil. nr.	Trumpasis šalies pavadinimas	Pagrindinis piniginis vienetas	Smulkusis piniginis vienetas	Pagrindinis piniginis vienetas (iki euro)	Smulkusis piniginis vienetas (iki euro)
14.	Latvija	eūras (2)	ceņtas (2)	lātas (2)	santīmas (2)
15.	Lenkija	zlòtas (2)	grāšis (2)		
16.	Lichtenšteinas	fránkas (1)	vokiškai – rapenas ¹⁰ prancūziškai – santi- mas (2) itališškai – čentèzi- mas (1)		
17.	Lietuva	litas (2)	ceņtas (2)		
18.	Liuksemburgas	eūras (2)	ceņtas (2)	fránkas (1)	santīmas (2)
19.	Malta	eūras (2)	ceņtas (2)	lirà (2)	ceņtas (2)
20.	Nyderlandai	eūras (2)	ceņtas (2)	gūldenas (1)	ceņtas (2)
21.	Portugalija	eūras (2)	ceņtas (2)	eskūdas (2)	sentāvas (2)
22.	Prancūzija	eūras (2)	ceņtas (2)	fránkas (1)	santīmas (2)
23.	Rumunija	léja (1)	bānis (2)		
24.	Slovākija	eūras (2)	ceņtas (2)	kronà (2)	hāleris (1)
25.	Slovēnija	eūras (2)	ceņtas (2)	tolāras (2)	stotinka (1)
26.	Suomija	eūras (2)	ceņtas (2)	márké (1)	peņasas (2)
27.	Švedija	kronà (2)	èrè (2) (iki 2011 m.)		
28.	Vengrija	fòrintas (1)	filēris (1)		
29.	Vokietija	eūras (2)	ceņtas (2)	márké (1)	pfēningas (1)

¹⁰ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

2. Nepriklausančių ES gretimų valstybių piniginių vienetų pavadinimai

ES valstybės glaudžiai bendradarbiauja su gretimomis valstybėmis. Tarp šių valstybių plėtojami ne tik prekybos ryšiai, bet jos aktyviai bendradarbiauja ir energetikos, transporto ir kitose srityse. Be to, kai kurios ES gretimos valstybės yra ir kandidatės į ES, tad ateityje jų piniginių vienetų pavadinimai gali keistis. Nepriklausančių ES gretimų valstybių piniginių vienetų pavadinimai pateikti 2 lentelėje.

2 LENTELĖ. Nepriklausančių ES gretimų valstybių piniginių vienetų pavadinimai¹¹

Eil. nr.	Trumpasis šalies pavadinimas	Pagrindinis piniginis vienetas	Smulkusis piniginis vienetas
1.	Albanija	lėkas (2)	kindāras (2)
2.	Alžyras	dināras (2)	sentimas (2)
3.	Armėnija	drāmas (2)	lumà ¹² (2)
4.	Azerbaidžanas	manātas (2)	gėpikas ¹³ (1)
5.	Baltarusija	rūblis (2)	nėra
6.	Bosnija ir Hercegovina	mārkė (1)	přeningas / přenigas / fėnigas ¹⁴ (1)
7.	Egiptas	svāras (2)	piāstras (2)
8.	Islandija	kronà (2)	eĩrė (2)
9.	Izraelis	šėkelis (1)	agorà (2)
10.	Gruzija	lāris (2)	tėtris (2)
11.	Jordanija	dināras (2)	piāstras (2)
12.	Juodkalnija	eūras (2)	ceñtas (2)

¹¹ ES gretimų valstybių sąrašas sudarytas remiantis Europos kaimynystės politika <http://ec.europa.eu> (žiūrėta 2013 11 23). Narių, kandidačių į ES, sąrašas sudarytas remiantis informacija <http://europa.eu> (žiūrėta 2013 11 23).

¹² Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

¹³ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

¹⁴ Žodžio formos įvairuoja.

Eil. nr.	Trumpasis šalies pavadinimas	Pagrindinis piniginis vienetas	Smulkusis piniginis vienetas
13.	Kosovas	eūras (2)	ceñtas (2)
14.	Libanas	svāras (2)	piāstras (2)
15.	Libija	dināras (1)	dirhāmas (2)
16.	Makedonija	denāras (2)	denas / denė ¹⁵
17.	Marokas	dirhāmas (2)	santīmas (2)
18.	Moldova	léja (1)	bānis (2)
19.	Norvegija	kronà (2)	èrė (2)
20.	Palestina	šėkelis (1)	agorà (2)
21.	Serbija	dināras (2)	parà (2)
22.	Sirija	svāras (2)	piāstras (2)
23.	Šveicarija	frānkas (1)	vokiškai – rāpenas prancūziškai – santīmas (2) itališkai – čentėzimas (1)
24.	Tunisas	dināras (1)	miljėmas (2) / milimas ¹⁶
25.	Turkija	lirà (2)	kurūšas (2)
26.	Ukraina	grīvina (1)	kapeikà (2)

3. Buvusių Sovietų Sąjungos respublikų piniginių vienetų pavadinimai

Lietuva buvo viena iš penkiolikos Sovietų Sąjungos respublikų nuo 1940 iki 1990 m. Tai gana ilgas laikotarpis, per kurį tarp šios sąjungos respublikų susiformavo ilgalaikiai prekybiniai, politiniai ir kt. santykiai. Žinoma, ne su visomis šalimis glaudžiai bendradarbiaujama šiuo metu, tačiau straipsnyje siekiama kuo išsamiau aptarti pasirinktus kriterijus, todėl 3 lentelėje pateikiami visų buvusių Sovietų Sąjungos respublikų piniginių vienetų pavadinimai.

¹⁵ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota, žodžio formos įvairuoja.

¹⁶ Žodžio formos įvairuoja.

3 LENTELĖ. Buvusių Sovietų Sąjungos respublikų piniginių vienetų pavadinimai

Eil. nr.	Trumpasis šalies pavadinimas	Pagrindinis piniginis vienetas	Smulkusis piniginis vienetas
1.	Armėnija	drāmas (2)	lumà
2.	Azerbaidžanas	manātas (2)	gèpikas
3.	Baltarusija	rùblis (2)	nèra
4.	Estija	eūras (2)	ceñtas (2)
5.	Gruzija	lāris (2)	tèttris (2)
6.	Kazachstanas	teñgè (2)	tijñinas / tijnà ¹⁷
7.	Kirgizija	sòmas (2)	tijñinas / tijnà
8.	Latvija	eūras (2)	ceñtas (2)
9.	Lietuva	lìtas (2)	ceñtas (2)
10.	Moldova	lėja (1)	bānis (2)
11.	Rusija	rùblis (2)	kapeikà (2)
12.	Tadžikistanas	somònis ()	diramas ¹⁸
13.	Turkmėnistanas	manātas (2)	teñgè (2)
14.	Ukraina	grìvina (1)	kapeikà (2)
15.	Uzbekistanas	sùmas ¹⁹	tijñinas / tijnà

4. Ekonomiškai stiprių, didelių valstybių piniginių vienetų pavadinimai

Sparčiai besivystančiame pasaulyje vyrauja ekonomiškai stiprios valstybės (pvz.: *JAV, Japonija*), išskyla ir naujų ekonomiškai stiprių šalių (pvz.: *Kinija, Indija*). Šiose šalyse sukuriama daugiausia prekių ir paslaugų, kurios eksportuojamos po visą pasaulį, todėl BŽ siūloma įtraukti jų piniginių vienetų pavadinimus (žr. 4 lentelę).

¹⁷ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota, žodžio formos įvairuoja (*tijiny* – VLE IX; *tijinas* – A5; *tijna* – Buračas 1999).

¹⁸ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

¹⁹ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

4 LENTELĖ. Ekonomiškai stiprių, didelių valstybių piniginių vienetų pavadinimai²⁰

Eil. nr.	Trumpasis šalies pavadinimas	Pagrindinis piniginis vienetas	Smulkusis piniginis vienetas
1.	Argentina	pėsas (2)	sentāvas (2)
2.	Australija	dóleris (1)	ceñtas (2)
3.	Brazilija	reālas (1)	sentāvas (2)
4.	Indija	rùpija (1)	páisa (1)
5.	Indonezija	rùpija (1)	sėnas (2)
6.	Italija	eūras (2)	ceñtas (2)
7.	Japonija	jenà (2)	nėra
8.	Jungtinė Karalystė	svāras (2) stėrlingų (1)	peñsas (2)
9.	Jungtinės Amerikos Valstijos	dóleris (1)	ceñtas (2)
10.	Kanada	dóleris (1)	ceñtas (2)
11.	Kinija	juānis (1)	fenė / fenas ²¹ (1/100), dziāo (1/10)
12.	Meksika	pėsas (2)	sentāvas (2)
13.	Pietų Afrika	rāndas ²²	ceñtas (2)
14.	Pietų Korėja	vònas / vonà (2) ²³	čùnas / čonà / čònas (2) ²⁴
15.	Prancūzija	eūras (2)	ceñtas (2)
16.	Rusija	rùblis (2)	kapeikà (2)
17.	Saudo Arabija	riālas (2)	halālas (2) / halalà ²⁵
18.	Turkija	lirà (2)	kurùšas (2)
19.	Vokietija	eūras (2)	ceñtas (2)

²⁰ Ekonomiškai stiprių, didelių valstybių sąrašas sudarytas remiantis VŠĮ Geopolitinių tyrimų centro informacija, pateikta www.geopolitika.lt (žiūrėta 2013 11 22).

²¹ Žodžio formos įvairuoja.

²² Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

²³ Žodžio formos įvairuoja.

²⁴ Žodžio formos įvairuoja.

²⁵ Žodžio formos įvairuoja.

5. Valstybių, į kurias emigravo daugiausia lietuvių, piniginių vienetų pavadinimai

2004 m. Lietuvai įstojus į ES, stipriai išaugo lietuvių emigracija į kitas šalis. Per nepriklausomybės metus iš Lietuvos emigravo apie 300 tūkst. gyventojų (remiamasi Europos migracijos tinklo duomenimis). Dauguma emigrantų palaiko glaudžius ryšius su Lietuvoje likusiais artimaisiais, draugais, dažnai grįžta į Lietuvą. Neišvengiamai ir tų šalių piniginių vienetų pavadinimus Lietuvoje imta vartoti dažniau nei iki šiol. 5 lentelėje pateikiamas abėcėlinis šalių, į kurias emigravo daugiausia lietuvių, piniginių vienetų sąrašas.

5 LENTELE. Valstybių, į kurias emigravo daugiausia lietuvių, piniginių vienetų pavadinimai²⁶

Eil. nr.	Trumpasis šalies pavadinimas	Pagrindinis piniginis vienetas	Smulkusis piniginis vienetas
1.	Airija	eūras (2)	ceñtas (2)
2.	Danija	kronà (2)	èrè (2)
3.	Ispanija	eūras (2)	ceñtas (2)
4.	Jungtinė Karalystė	svāras (2) stèrlingų (1)	peñsas (2)
5.	Jungtinės Amerikos Valstijos	dóleris (1)	ceñtas (2)
6.	Kanada	dóleris (1)	ceñtas (2)
7.	Norvegija	kronà (2)	èrè (2)
8.	Švedija	kronà (2)	èrè (2)
9.	Vokietija	eūras (2)	ceñtas (2)
10.	Baltarusija	rùblis (2)	nèra

6. Dažniausiai lietuvių turistų lankomų valstybių piniginių vienetų pavadinimai

Pastaraisiais dešimtmečiais labai išaugo turizmas. Lietuviai vis daugiau keliauja į kitas šalis ne tik ilsėtis, bet renkasi ir pažintines keliones po egzotiškas šalis. Kiekvienas vykstantis į kitą šalį žmogus susiduria ir su tos šalies valiuta. Gausėjant kelionių į šį kriterijų reikėtų atsižvelgti rengiant BŽ.

²⁶ Pateikiant šį sąrašą remtasi Europos migracijos tinklo duomenimis. Kur daugiausia gyvena išvykusių lietuvių? <http://123.emn.lt/lt> (žiūrėta 2013 11 26).

Toliau, 6 lentelėje, remiantis Lietuvos statistikos departamento ir kelionių agentūrų duomenimis²⁷, pateikiamas užsienio šalių, į kurias dažniausiai keliauja lietuvių turistai, abėcėlinis sąrašas.

6 LENTELĖ. Dažniausiai lietuvių turistų lankomų valstybių piniginių vienetų pavadinimai

Eil. nr.	Trumpasis šalies pavadinimas	Pagrindinis piniginis vienetas	Smulkusis piniginis vienetas
1.	Bulgarija	lėvas (2)	stotinka (1)
2.	Egiptas	svėras (2)	piāstras (2)
3.	Graikija	eūras (2)	ceñtas (2)
4.	Ispanija	eūras (2)	ceñtas (2)
5.	Italija	eūras (2)	ceñtas (2)
6.	Indija	rūpija (1)	páisa (1)
7.	Maldyvai	rūfija (1)	lāris (2)
8.	Meksika	pėsas (2)	sentāvas (2)
9.	Portugalija	eūras (2)	ceñtas (2)
19.	Šri Lanka	rūpija (1)	ceñtas (2)
11.	Tailandas	bātas (2)	satāngas (1)
12.	Tunisas	dināras (2)	milimas ²⁸
13.	Turkija	lirà (2)	kurūšas (2)

7. Istoriniai piniginių vienetų pavadinimai

BŽ atspindi realiąją, dabartinę vartoseną, tačiau svarbu atidžiai peržiūrėti ir išrinkti tuos istorinius pinigų pavadinimus, kurie paliudyti grožinėje literatūroje, klasikų raštuose ir kitur. Šių valiutų pavadinimų reikia skaitytojams, vertėjams, redaktoriams. Be to, šie žodžiai yra neatsiejama istorijos dalis, pvz.:

áuksinas (1), ekiù, grāšis (2), grīvina (1), gūldenas (1), šilingas (1) ir kt.

²⁷ Informacija surinkta remiantis Lietuvos statistikos departamento <http://web.stat.gov.lt/lt> (žiūrėta 2013 11 26) ir kelionių agentūrų www.wrislit.lt (žiūrėta 2013 11 26); www.novaturas.lt (žiūrėta 2013 11 26); www.neoturas.lt (žiūrėta 2013 11 26) duomenimis.

²⁸ Kirčiavimo norma dar nekodifikuota.

Kai kurie iš šių pavadinimų ir iki šiol vartojami kai kuriose šalyse, pvz.:

grāšis (2) yra Lenkijos zloto, Austrijos šilingo šimtoji dalis, *grivina* (1) Ukrainos piniginis vienetas ir kt.

8. Vartotojų painiojami piniginių vienetų pavadinimai

Kai kurių šalių piniginių vienetų pavadinimų grafinė raiška yra labai panaši, todėl vartotojų gali būti painiojami. Šiai grupei galėtume priskirti tokius piniginių vienetų pavadinimus, pvz.:

èrè (2) Danijos, Norvegijos piniginio vieneto kronos šimtoji dalis.

èirè (2) Islandijos piniginio vieneto kronos šimtoji dalis.

denāras (2) Makedonijos piniginis vienetas.

dināras (2) piniginis kai kurių arabų ir kitų valstybių vienetas.

reālas (2) Brazilijos piniginis vienetas.

riālas (2) Irano, Jemeno, Kataro, Saudo Arabijos piniginis vienetas.

santīmas (2) Latvijos piniginio vieneto šimtoji dalis (iki 2014 m.).

sentīmas (2) Ispanijos piniginio vieneto, Venesuelos piniginio vieneto ir daugelio kitų valstybių piniginių vienetų šimtoji dalis.

Atskirai nuo visų kriterijų minėtina žodžių grupė, nusakanti patį piniginių ženklą. Šie pavadinimai ypač dažni bendrinėje vartosenoje, ypač šnekamojoje kalboje, pvz.:

dešimtìnė (2), *dvidešimtìnė* (2), *penkiasdešimtìnė* (2), *šimtìnė* (2).

Aptarus galimus piniginių vienetų pavadinimų atrankos kriterijus, galima palyginti, kiek ir kokių piniginių vienetų pavadinimų pateikta *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (toliau – DŽ₇)²⁹. Pagal straipsnyje pasiūlytus piniginių vienetų pavadinimų atrankos kriterijus DŽ₇ rasti šie pavadinimai (pateikiami abėcėlės tvarka), pvz.:

áuksinas, ceñtas, dešimtìnė, dināras, dóleris, eūras, fránkas, grāšis, grivina, gūldenai, kapeikà, kronà, lātas, lirà, litas, mārķė, peñsas, pesetà, pñenigas, rùblis, rùpija, stèrlingas, šilingas, šimtìnė, zlòtas.

²⁹ „BŽ sudarytojai kaip šaltiniais naudojami visais *Dabartinės lietuvių kalbos žodynais*“ (Liutkevičienė 2010: 144).

DŽ₇ nėra BŽ siūlomų šių piniginių vienetų pavadinimų (pateikiami abėcėlės tvarka), pvz.:

agorà, bānis, bātas, bolivaras, halālas, čentėzimas, čunas / čonà / čonas, denāras, denas, dirāmas, drāmas, drachmà, dvidešimtìnė, dziāo, èrė, eirė, ekiù, eskùdas, fenė, fėnigas, fōrintas, fileris, gėpikas, jenà, juānis, hāleris, kindāras, kruzeiras, kunà, kurušas, lāris, léja, lėkas, leptà, lėvas, lipà, lumà, manātas, mongas, páisa, parà, pėnis, penkiasdešimtìnė, pėsas, piāstras, rāpenas, reālas, riālas, rūpija, rūfija, santimas, satangas, sėnas, sentimas, sentāvas, sentėsimas, sōmas, somōnis, stotinka, sūmas, svāras, šėkelis, takà, teñgė, tėtiris, tijinas, tolāras, tūgrikas, vonas / vonà.

Kaip matyti, DŽ₇ nėra daugelio šiuo metu bendrinėje kalboje vartojamų piniginių vienetų pavadinimų; žodyne nemažai pasenusių, nebevartojamų pavadinimų, pvz.:

júodikis 2. istor. smulkus pinigas, skatikas, 1 ketvirtòkas istor. keturių grašių moneta, raudonàs is istor. senovinis auksinis pinigas, 1 šeštòkas istor. šešių grašių moneta, 1 trečiòkas 2. istor. trijų grašių moneta, trigrāšis istor. trijų grašių pinigas.

Šiame straipsnio skyriuje aptarti piniginių vienetų atrankos kriterijai BŽ. Žinoma, kad ne visi piniginių vienetų pavadinimai, net ir atitinkantys šiuos kriterijus, pateks į BŽ. Tai tik pirminis atrankos etapas. Dar reikėtų įvertinti ir šių piniginių vienetų pavadinimų vartojimo dažnumą bendrinėje kalboje – retai vartojami žodžiai į BŽ nededami.

DĖL KAI KURIŲ PINIGINIŲ VIENETŲ PAVADINIMŲ NORMŲ

Nagrinėjant piniginių vienetų pavadinimus, susidurta su kai kurių pavadinimų kirčiavimo ar gramatikos normų problemomis. Šiuo metu VLKK norminti tik pagrindinių piniginių vienetų pavadinimai (VLKK KB), tačiau dokumente jie nekirčiuojami. Smulkiųjų piniginių vienetų pavadinimai nesvarstyti. Piniginių vienetų pavadinimų kirčiavimas, gramatinės formos išaiškėja iš kitų šaltinių (A5; Buračas 1999; DŽ₇; Eigminas, Gaivenis 1968; Interleksis; LKŽe; TŽŽ; VLE). Tačiau yra ir tokių pavadinimų, kurie nėra galutinai sunorminti.

1. Probleminis kirčiavimas. Yra piniginių vienetų pavadinimų, kurių kirčiavimo normos dar nėra kodifikuotos, pvz.:

denas / denė, diramas, haleris, lipa, luma, randas, rapenas, sumas.

2. Gramatinių formų įvairavimas. Kai kurie piniginiai vienetai skirtinguose šaltiniuose yra vadinami įvairiai, įvairuoja jų formos, pvz.:

denas / denė Makedonijos piniginio vieneto denaro šimtoji dalis.

denių dgs. kilm. (VLE 4);

denas / denė (Buračas 1999);

denas (A5);

denų dgs. kilm. (W).

čunas / čona / čonas Pietų Korėjos piniginio vieneto vonos šimtoji dalis.

čonas (Interleksis; TŽŽ);

čona / čonas (Buračas 1999);

čonas (Eigminas, Gaivenis 1968);

čunas (A5).

fenė Kinijos piniginio vieneto juanio šimtoji dalis.

fenių dgs. kilm. (VLE 10; straipsnyje *Kinija*);

fenė, finis, finė, fena (Buračas 1999);

fenas (A5; Interleksis; W).

fenigas Bosnijos ir Hercegovinos piniginio vieneto markės šimtoji dalis.

fenigų dgs. kilm. (VLE 14; straipsnyje *markė: 2. Bosnijos ir Hercegovinos piniginis vienetas (konvertuojamoji Δ)*);

pfeningų dgs. kilm. (VLE 3; straipsnyje *Bosnija ir Hercegovina*);

fenigas (Buračas 1999 buv. Lenkijos moneta; apie Bosniją ir Hercegoviną nerašoma);

pfeningas (A5).

pfenigas (1) buvusios Vokietijos markės (iki euro įvedimo 2002 m.) šimtoji dalis.

pfenigas (DŽ₇);

pfenigis (Eigminas, Gaivenis 1968);

pfēnigas (Interleksis);

pfenigas, pfenigis (Buračas 1999);

pfeningų (VLE 3; straipsnyje *Bosnija ir Hercegovina*);

pfeningų (VLE 14; straipsnyje *markė VDR ir VFR piniginis vienetas, lygus 100 pfeningų*);

fēningų (W)

halālas / halalā Saudo Arabijos piniginio vieneto rialo šimtoji dalis.

halalas (TŽŽ; W);

halala (Buračas 1999; A5);

milimas / miljemas Tuniso piniginio vieneto dinaro tūkstantoji dalis.
miljemas (Interleksis; TŽŽ; Buračas 1999; Eigminas, Gaivenis 1968);
milimas (A5; W).

tijinas / tijna Uzbekistano piniginio vieneto sumo šimtoji dalis.
tijinas (VLE 23);
tijna (Buračas 1999);
tijinas (A5; W).

vonas / vona Pietų Korėjos piniginis vienetas.
vona (Eigminas, Gaivenis 1968; Interleksis; TŽŽ);
vonas, vona (Buračas 1999);
vonas (A5; W).

BŽ „turi būti realių normų žodynas“ (Naktinienė 2000: 16). BŽ yra norminis žodynas, todėl šio žodyno rengėjai „turi paisyti normų visuomeniškumo, o rinkdamiesi iš kelių bendrinei kalbai priimtinių variantų – laikytis vartosenos viršenybės principo.“ (Naktinienė 2000: 17). Apsisprendus abejotinių normų (kirčiavimo ir gramatikos) piniginių vienetų pavadinimus dėti į BŽ, šias formas tektų suvienodinti, sukirčiuoti ir tik norminę formą pateikti žodyne.

BAIGIAMOSIOS PASTABOS

Dabartinėje bendrinėje kalboje daug dažniau vartojami įvairių šalių piniginių vienetų pavadinimai, todėl BŽ jų turėtų būti pateikiama daugiau nei DŽ₇.

Pagrindiniai galimi piniginių vienetų pavadinimų atrankos kriterijai BŽ pirmiausia nustatyti remiantis šalių, kurių piniginių vienetų pavadinimus reikėtų pateikti šiame žodyne, atranka. Kaip atskiros grupės išskirti istoriniai ir vartotojų painiojami piniginių vienetų pavadinimai. Ne visi pagal nustatytus kriterijus atrinkti piniginių vienetų pavadinimai pateks į BŽ. Dar reikėtų įvertinti ir šių piniginių vienetų pavadinimų vartojimo dažnumą bendrinėje kalboje.

Piniginių vienetų pavadinimai pastaruoju metu dažnai kinta, ne visuose iki šiol išleistuose šaltiniuose šie kitimai fiksuojami, todėl yra nesunormintų pavadinimų, pasitaiko jų varijavimo atvejų. Straipsnyje pateikiamas tik jų sąrašas. Jei nesunormintų piniginių vienetų pavadinimai būtų dedami į BŽ, turėtų būti sprendžiama dėl jų kodifikacijos.

ŠALTINIAI

- A5 – *Europa. Institucijų leidinių rengimo vadovas. A5 priedas: Šalių, teritorijų ir valiutų sąrašas*. Prieiga per internetą: <<http://publications.europa.eu/code/lt/lt-5000500.htm>> (žiūrėta 2013 11 23).
- DŽ₇ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 7-as leidimas. Vyr. red. S. Keinys, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012.
- Interleksis – *Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas Interleksis*, Vilnius: Alma littera, Fotonija, 2008.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* (elektroninio varianto pirmas leidimas). Vyr. red. G. Naktinienė. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt>>, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.
- LTE – *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* 1–13, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1976–1985.
- RLETŽ – *Rusiškai lietuviškas ekonomikos terminų žodynas*, Vilnius: Mintis, 1966.
- TŽŽ 2007 – *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera.
- VLE – *Visuotinė lietuvių enciklopedija* 1–23, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001–2013.

LITERATŪRA

- Buračas A. 1999: *Pasaulio valiutų ir monetų žinynas*, Vilnius: Vilniaus universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas.
- Eigminas K., Gaivenis V. 1968: Piniginių vienetų pavadinimai. – *Kalbos kultūra* 14, 65–69.
- Europos kaimynystės politika. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/economy_finance/international/neighbourhood_policy/index_lt.htm> (žiūrėta 2013 11 23).
- Europos šalių sąrašas. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/about-eu/countries/index_lt.htm> (žiūrėta 2013 11 23).
- Geopolitinių studijų centro informacija. Prieiga per internetą: <www.geopolitika.lt> (žiūrėta 2013 11 22).
- Lietuvos statistikos departamento informacija. Prieiga per internetą: <<http://web.stat.gov.lt/lt>> (žiūrėta 2013 11 26).
- Liutkevičienė D. 2006: Bendrinės lietuvių kalbos žodynas. Siekiamybė ir realybė. – *Leksikografija ir leksikologija 1: Aiškinamųjų bendrinės kalbos žodynų aktualijos*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 9–18.
- Liutkevičienė D. 2010: „Bendrinės lietuvių kalbos žodyno“ struktūra, tikslai ir perspektyvos. – *Kalbos kultūra* 83, 141–150.

- Naktinienė G. 2000: Bendrinės kalbos žodynas ir leksikos norminimo problemos. – *Kalbos kultūra* 73, 12–24.
- VLKK KB – *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Kalbos konsultacijų bankas*. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/lit/konsultacijos>> (žiūrėta 2013 11 26).
- W – *Laisvoji enciklopedija „Vikipedija“*. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org>>, <<http://en.wikipedia.org>>.
- 2008 m. sausio 16 d. Muitinės departamento generalinio direktoriaus įsakymas nr. 1B–40 „*Dėl valiutų, naudojamų deklaruojant prekes Lietuvos muitinei, sąrašo patvirtinimo*“, Vilnius.
- 2008 m. gruodžio 1 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas nr. 1B–749 „*Dėl Muitinės departamento generalinio direktoriaus 2008 m. sausio 16 d. įsakymo „Dėl valiutų, naudojamų deklaruojant prekes Lietuvos muitinei, sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo*“, Vilnius.
- 2008 m. gruodžio 15 d. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas nr. 1B–794 „*Dėl Muitinės departamento generalinio direktoriaus 2008 m. sausio 16 d. įsakymo nr. 1B–40 „Dėl valiutų, naudojamų deklaruojant prekes Lietuvos muitinei, sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo*“, Vilnius.

Gauta 2013 11 28
Priimta 2013 12 20

NAMES OF CURRENCY UNITS IN *THE DICTIONARY OF STANDARD LITHUANIAN*: SELECTION CRITERIA

S u m m a r y

The article addresses the selection criteria for the inclusion of the names of currency units in the Dictionary of Standard Lithuanian; several problematic cases of standardisation are discussed as well. Seven criteria for the selection of the names of currency units are proposed and discussed: 1. names of currency units of the EU Member States; 2. names of currency units of the EU neighbouring countries; 3. names of currency units of the former Soviet Union republics; 4. names of currency units of economically developed countries; 5. names of currency units of the countries experiencing the largest migration flows from Lithuania; 6. names of currency units of countries mostly visited by Lithuanian tourists; 7. historical names of currency units; 8. names of currency units mixed up by consumers. Each criterion is accompanied by an abbreviated country name, name of a main currency unit and a fractional currency unit in the tables provided.

The article also discusses several problematic cases of standardisation of the names of currency units. Certain names of currency units do not have a clear accentual paradigm (e.g. *hāleris*, *kunà*, *lèkas*, *lumà*, etc.). There are also names of currency units showing varying forms in different sources (e.g. *fènè*, one hundredth of the yuan, the Chinese currency unit, a coin of that value; plural genitive form *fenių* (VLE 10; entry *Kinija*); *fenė*, *finis*, *finė*, *fena* (Buračas 1999); *fėnas* (A5; Interleksis; W).

KEYWORDS: currency unit, dictionary, selection of words, standardisation, accentuation, grammatical forms.

AURELIJA TAMULIONIENĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
a.tamulioniene@lki.lt